

чешљања девојака и жена коришћених у тексту Видосаве Краснићи и у својервном етнографском стрипу о цртежима бачила у Мушњикову. У недостатку збирки одређених предмета, цртежи постају један од начина прикупљања информација о њима, али играју улогу и у формирању тезауруса о различитим културним феноменима. Детаљи који се приликом цртања могу забележити, а који се уочавају у делима Олге Бенсон, карактеришу финесе које фотографија не успева да евидентира, и могу се употребити онда када текст „закаже“ у објашњавању како се одређени алати користе и како се поједини сеоски послови обављају.

Монографија *Снови о прошлости и традицији: Олга Бенсон* на примеру рада поменуте уметнице показује колико је важну улогу имао етнографски сликар у теренским истраживањима током 20. века, те његов значај у стварању целовитије слике о прошлости, обичајној пракси, ношњама, мотивима и предметима који су се користили, а који су у истраживачком фокусу етнологије и антропологије. Потреба за детаљима условљавала је виртуозност самог сликара као неопходну како би документација била потпуна. Управо пример Олге Бенсон на најбољи могући начин сведочи о томе.

Јелена Стевић

Копаоник, Жупа, Расина, Трстеничка Морава: насеља, порекло становништва, обичаји (прир. Борисав Челиковић)

Едиција „Корени. Српске земље. Насеља, порекло становништва, обичаји“. Службени гласник – САНУ, Београд 2020, књ. 43, стр. 1096.

Појава едиције „Корени. Српске земље. Насеља, порекло становништва, обичаји“ 2010. године, означила је обнову интересовања за студије настале радом генерација етнолога, географа и историчара, према иницијалној замисли коју је утемељио Јован Цвијић са својим сарадницима. Према почетној концепцији, едиција „Корени“ објављује студије које су већ штампане у „Српском етнографском зборнику“, али овога пута заједно са другим релевантним прилозима у вези са предеоном целином која се обрађује, насталим у последњих неколико деценија. Свака књига из едиције „Корени“ садржи низ прилога (фотографије, цртежи, карте), као и „Поговор“ уредника Борисава Челиковића, у коме је наведена најважнија литература која говори о простору који се обрађује. У питању је темељан и критички преглед етнолошких, археолошких, историјских, антропогеографских и географских радова у вези са изабраном територијом, као и са личностима, догађајима и процесима са тог подручја, који се редовно илуструје фотографијама истакнутих истраживача, историјских споменика и материјалног културног наслеђа.

Нова 43. књига из едиције „Корени“ посвећена је пределима Копаоника и сливовима река које теку у суседне предоне целине Жупе, Расине и Трстеничке Мораве, на којима се данас налази 361 насељено место. На пределу Копаоника 188 насеља, од тога 50 у Општини Брус, у Општини Косовска Митровица (делу

који је насељен Албанцима) 20 насеља Копаоничке Шаље, у Општини Подујево девет насеља Копаоника у изворишном сливу Лаба (насељена Албанцима), Општини Куршумлија девет насеља, Општини Александровац 13 насеља. Осталих 41 насеља Општине Александровац припадају јединственој природно-географској средини Александровачке жупе. Пределу Жупе припада и једно насеље из општине Брус. Пределу Расине припада 79 насеља града Крушевца, седам општине Брус и пет општине Ћићевац. Пределу Трстеничке Мораве припада 40 насеља: два града Крушевца, 29 општине Трстеник и девет општине Врњачка Бања.

Један део овог простора делимично је истражен, одређени делови никада нису обрађивани, док је за поједине пределе прикупљена грађа, али је остала у рукопису, што је одредило структуру књиге.

На почетку се налази студија Радослава Љ. Павловића „Копаоник – антропогеографска испитивања“ (9–192), приређена на основу рукописа који се чува у Архиву САНУ, и која до сада највећим делом није објављивана. Следећи рад припада Радомиру М. Илићу, „Ибарски Копаоник, Крушевац, историско-топографска монографија“ (193–208), првобитно публикован у „Српском етнографском зборнику“, књ. 6, 1905. године. Наредни текст припада Драгољубу Корићанцу, „Баре и Плана“ (209–218), објављеном у публикацији „Надибар II“ 1995. године. Затим се презентује студија Атанасија Урошевића, „О Вучитрској Шаљи“ (219–224), првобитно штампана у „Јужном прегледу“, књ. 4, Скопље 1935. године. Следећи је рад Милисав В. Лутовца, „Звечан, Тречка и Косовска Митровица“ (225–238) објављен у „Гласнику Српског географског друштва“ бр. 2, 1950. године. Потом се презентује студија Михаила Динића „Тречка у средњем веку“ (239–248), првобитно публикована у „Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор“, књ. 23, Београд 1967. године. Следећи је рад Милована Радовановића „Извод из резултата антропогеографских проучавања Бајогорске (Вучитрске) Шаље и Средњег Ибра – Бањска, Звечан и Лепосавић“ (249–256), штампаној у публикацији „Косово и Метохија. Антропогеографске, историјскогеографске, демографске и геополитичке основе“ 2008. године. Затим следи текст Симе Тројановића „Негдашња привреда и путови у српским земљама, поглавито на Копаонику“ (257–300), који је објављен у часопису „Коло“ 1902. године. Наредни текст Милорада Јел. Милошевића, „Цинцарско 'хорјо' (село) на Копаонику“ (301–306) публикован је у „Гласнику Етнографског музеја у Београду“, књ. 15, 1940. године. Студија Косовке Ристић, „Становништво и насеља у сливу Грашевачке реке (слив Расине)“ (307–336) објављена је у „Сеоским данима Сретена Вукосављевића“, књ. 2, 1974. године. Рад Милисав В. Лутовца „Жупа александровачка. Антропогеографска испитивања“ (337–460), првобитно је штампан у „Српском етнографском зборнику“, књ. 43, 1980. године. Следећи је текст такође Милисав В. Лутовца „Жупски Александровац“ (461–472), раније објављен у „Гласнику Српског географског друштва“, бр. 2, 1976. године. Потом следи рад Радомира М. Илића „Крушевац. Историјско-топографска монографија“ (473–497), штампан у часопису „Дело“ бр. 2, 1907. године. Студија Видосаве Стојанчевић, „Становништво и обичаји крушевачког краја у 19. веку“ (497–522), објављена је у публикацији „Крушевац кроз векове“ у Крушевцу 1971. године. Потом следи рад такође Видосаве Стојанчевић „Етничке и културне карактеристике Крушевца и крушевачких приградских насеља 1833–1983. године“ (523–557), објављен у „Крушевачком зборнику“, књ. 1, 1984. године.

Студија Михајла М. Костића, „Велики Шиљеговац“ (559–580), штампана је у „Зборнику радова“ Географског института и Природно-математичког факултета, св. 6, 1959. године. Рад Драгане Савковић, „Етнографске карактеристике крушевачког краја“ (581–592), публикован је у „Етнолошким свескама“, књ. 8, 1987. године. Текст Станоја М. Мијатовића, „Занати и еснафи у Расини“ (593–946) првобитно је објављен у „Српском етнографском зборнику“, књ. 42, 1928. године. Студија Лепосаве Жунић, „Неке антропогеографске и етнолошке карактеристике сеоских насеља у доњем току Западне Мораве“ (947–954), првобитно је објављена у „Крушевачком зборнику“, књ. 3, 1986/87. године. Рад Владе Ђурића, „О најстаријим породицама, сродству и сродничким односима у Морави трстеничкој“ (955–963), објављен је у „Крушевачком зборнику“, књ. 4, 1988/89. године. На крају се налази и „Поговор. Истраживања Копаника, Жупе, Расине и Трстеничке Мораве“ Борисава Челиковића (965–1096). Поред прегледа свих радова који су написани о предеоној целини која се обрађује у овој књизи, Челиковић наводи и области научног интересовања аутора чији се радови објављују у 43. књизи едиције „Корени“, као и све њихове релевентне студије.

За разлику од већине других књига из едиције „Корени“, која углавном поново штампа већ објављене радове, делом добро познате академској заједници, а делом из корпуса потпуно заборављеног научног наслеђа, разбацаног у ретким часописима који се чувају малом броју библиотека, овога пута публикују се и део рукописа Радослава Љ. Павловића који никада није презентован јавности. То је уједно и највећа вредност 43. књиге едиције „Корени“, која и овога пута у једној публикацији сабира најрелевантније студије за изабрану предеону целину која се приказује.

Значај 43. књиге из едиције „Корени“ треба сагледати у целини замишљеног издавачког подухвата, који по плану треба да има преко 80 наслова. На тај начин, поновно објављивање радова који су раније штампани, са „Поговорима“ Борисава Челиковића и бројним новим прилозима, добија пуни смисао. Такође треба имати у виду да је тек са појавом едиције „Корени“ шира јавност добила прилику да се упозна са богатом баштином генерација српских етнолога, географа и историчара, што је један од важних комуникацијских канала, неопходних не само за презентацију културног наслеђа, већ и за подстицај нових генерација да крену путем научног рада, док је пред академску заједницу постављен задатак критичког сагледавања делимично заборављеног научног наслеђа у светлу нових теоријско-методолошких основа друштвених наука.

Милош Тимотијевић